

Л.Г.Дротянко

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І ДІАЛОГ КУЛЬТУР В ІНТЕР'ЄРІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Комп'ютеризація всіх сфер суспільного життя спонукала до породження нових слів, термінів, цілих мовних виразів, які б могли більш адекватно репрезентувати нові суспільні феномени, що виникли через застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Вони органічно вплелися в мову сучасного спілкування людей у різних галузях життя. Проте особливістю сучасної мови (як наукової, так і повсякденної) стало не лише використання нових слів і виразів, а й зміна змісту традиційних мовних одиниць. Зокрема, це стосується терміну «простір», яким ще з античності послуговуються філософія, природничі науки, а також він широко використовується в повсякденному мовленні людей. Як правило, «простір» застосовується для встановлення характеристик або світу загалом (філософія), або окремих предметів (конкретні науки і повсякденне життя).

Проте через широке впровадження технічних засобів у процес обігу інформації цей термін став широко використовуватися в переносному значенні. Це вже не геометричний і навіть не географічний образ світу, а скоріше метафора, якою можна позначити що завгодно, в тому числі й віртуальну реальність. Так, загальноживаними стали вирази «медіа простір», «радіо простір», «телевізійний простір», «кіберпростір», «інформаційний простір» тощо. Саме останній вираз став досить популярним серед учених, представників засобів масової інформації, політиків і т.д. в процесі широкого впровадження комп'ютерних технологій, хоча обіг, передача, отримання, збереження тощо інформації має досить тривалу історію. Більше того, інформаційний простір за своїм змістом і обсягом охоплює і медіа-, і радіо-, і теле-, і кібер- простір, оскільки ключовим елементом усіх цих просторів виступає інформація в різних її формах і

виявах. Чим же викликане таке повсюдне вживання слововиразу «інформаційний простір»?

Інформація займає чи не домінуюче місце у віртуалізації реальності, коли надчуттєвий світ стає більшою реальністю, ніж об'єктивно існуючий. Саме інформація кардинально впливає на фізичний простір, оскільки, як зазначає Н.Луман, глобальна комунікація долає просторові перепони і тому інформація більше не повинна транспортуватися як речі і люди. При цьому суттєво змінюється зміст терміну «інформація». Традиційно він означав повідомлення, наділене певним змістом. У різні культурні епохи така інформація передавалась у різний спосіб: у первісному суспільстві – *усно*, коли зв'язки між людьми були безпосередніми і сталими; починаючи з рабовласницького суспільства – через *письмо*, коли зв'язки в суспільстві стають більш опосередкованими і поступово формується відповідальна поведінка людей; у сучасному суспільстві – через *електронні* засоби, коли знаки симулюють, підробляють дійсність, а люди, на думку американського філософа М. Постера, «втягнуті в неперервний процес одночасного становлення багатьох ідентичностей». При переході до нової культурної епохи зазнають трансформації як засоби її передачі, так і її зміст, виражений у певних символах і знаках.

Закладені засновниками теорій автоматів, зв'язку, управління, інформації Дж. фон Нейманом, Н.Вінером, К.Шенноном, А.Тьюрінгом, А.Колмогоровим засади швидкодіючих електронно-обчислювальних машин спричинили справжню інформаційну революцію останньої третини ХХ століття, результатом якої стало широке впровадження комп'ютерних технологій і програмного забезпечення в системі обігу інформації. Під впливом інформаційно-комп'ютерних технологій руйнуються усталенні зв'язки, кордони, етнічні, релігійні, політичні і т.п. ідентичності, виникають досить нетривкі, тимчасові зв'язки, в системі яких відбувається знеособлення індивіда, розчинення його в неосязному інформаційному просторі.

Очевидно, цей бік функціонування сучасних засобів обігу інформації і

процесів комунікації мав на увазі Маршалл Маклюен, коли писав, що «засіб (або технологічний процес) нашого часу – електронна техніка – надає нові форми і перебудовує схеми соціального взаємозв'язку, а також кожен аспект нашого особистого життя» (Маклюен М.).

Цей висновок ученого випливає з того, що «електронний зв'язок повалив панування «часу» і «простору» і втягує нас негайно і безупинно в турботи всіх інших людей. Він перевів діалог на глобальні масштаби. Його місією є Всезагальна зміна, яка кладе кінець психічній, соціальній, економічній і політичній ізоляції. Недійсними стали старі громадянські, суспільні і національні угруповання. Ніщо не може бути далі від духу нової техніки, ніж «місце для всього і все на своєму місці». Ви не можете, як раніше, сховатися вдома.... Ми тепер живемо у всесвітньому селі... в одночасній події». Інформація ллється на нас миттєво й безупинно: отримана інформація тут же заміщується ще більш свіжою, ми не встигаємо її обробити й класифікувати факти та способи їх упізнання за типами. Глобалізація інформаційного простору долає навіть так званий інформаційний карантин, який запроваджують державні органи деяких країн, де свобода думки і право на об'єктивну інформацію обмежуються різними заборонами, наприклад, у країнах Північної Африки під час демонстрацій громадян. Але не тільки в цих країнах, але й у США та низці європейських країн блокується доступ громадян до деяких сайтів в Інтернеті, на яких розміщена не бажана для державних службовців інформація (як це робиться стосовно сайту Вікі Лікс). Як справедливо зазначає Джон Барлоу, такі заходи здатні «попередити розповсюдження вірусу вільнодумства, спорудивши застави на рубежах Кіберпростору. Ці заходи здатні стримувати епідемію деякий час, але у світі, який скоро увесь буде охоплений засобом комунікації, що несе біти, вони не будуть працювати».

Зміни, що відбуваються в технологіях, спрямованих на функціонування інформації в суспільстві, суттєво впливають на кількісні параметри простору, в якому здійснюється обіг інформації. Він невпинно розширюється, оскільки:

1) розширюється сфера комунікації через використання інформаційно-комунікаційних технологій; 2) відбувається освоєння все більшої кількості інформації; 3) прискорюється швидкість отримання найновішого знання, навіть у режимі on-line. Істотно зростає кількість соціальних мереж, заснованих на таких технологіях, доступ до яких стає реальністю для найвіддаленіших населених пунктів земної кулі.

Розширення інформаційного простору трансформує всі сфери суспільного життя, породжує нові феномени культури, які вплітаються в традиційні культурні процеси, які охоплюють усі регіони планети. Засоби масової інформації, що суттєво вплинули на формування масового суспільства епохи індустріалізму, теж радикально змінюються..

Електронні мас-медіа в умовах глобалізації виступають могутнім каталізатором діалогу культур, «завдяки чому відбувається обмін культурною інформацією в історико-філософському й історико-культурному контекстах і тим самим інтенсифікується суспільний прогрес».

Культура здавна об'єднує народи, сприяє взаємному їхньому збагаченню, але з кінця ХХ століття культурний обмін, культурна інтеграція значно посилюються. Новітні технічні засоби дозволяють більш надійно зберігати культурну спадщину, національні традиції, підтримуючи зв'язок поколінь. З другого боку, вони суттєво вплинули на функціонування національних культур у світі. Супутникове телебачення, інформаційно-комп'ютерні мережі, які функціонують на базі цифрового способу передачі й отримання інформації, сформували інформаційний простір, що об'єднує національні, регіональні та місцеві електронні мережі. Через це він є джерелом вільного доступу до інформації і разом із тим – фактором інтеграції різних культур у кіберпросторі, що сприяє об'єднанню культур і встановленню порозуміння між народами планети.

Як відомо, теорію «діалогу культур» ще у минулому столітті розробив М.М.Бахтін як відношення «Я – Інший». На його думку, способом взаємодії свідомостей є діалог. Будь-яке зіткнення зі світом культури постає як

«запитування і бесіда», діалог. Звідси він виводить думку, що індивідуальне буття обумовлене спілкуванням з іншими людьми. Тому для нього «бути – значить спілкуватися», «бути – значить бути для іншого й через нього – для себе».

Ці ідеї М.М.Бахтіна можна екстраполювати на сучасну ситуацію діалогу культур різних народів, адже лише через осмислення культури певного народу іншими народами можна по-справжньому оцінити зміст і значимість власної культури. Розширення можливостей міжкультурної комунікації завдяки розширенню інформаційного простору посилює діалогічність культур через існуючі соціальні інформаційно-комунікаційні мережі. Останні сприяють встановленню не лише діалогу», але й «полілогу» культур, в якому одночасно можуть брати участь багато представників найрізноманітніших культурних спільнот.

Під впливом інформаційно-комп'ютерних технологій поряд із традиційними формами культури формуються нові, зокрема, екранна культура, яка не протистоїть традиційним видам і формам, а утворює своєрідний інформаційний підпростір культури як такого, що відповідає новим соціокультурним умовам і додає традиційній культурі новий вимір.

Екранна культура породжує новий тип спілкування, який ґрунтується на свободному виході людини в інформаційний простір, який містить кінофільми, електронні газети й журнали, інформацію про історичні та культурні пам'ятки різних народів тощо. При цьому користувач інформаційними мережами може не лише ознайомитися з цікавим для нього матеріалом, але й вступити в інтерактивний діалог. Інформаційний простір поступово стає місцем зустрічі людей, що проживають у різних куточках планети. Відбувається поступове формування глобальної свідомості, коли представники різних культур розуміють багатовимірність світової культури, взаємозалежність народів і країн.

Особливу роль у поглибленні діалогу культур відіграє Інтернет. Не випадково ЮНЕСКО прийняла спеціальну Всезагальну декларацію «Про

культурну різноманітність», у якій говориться, що «кіберпростір» - це не тільки середовище існування і розповсюдження інформації, але й засіб здійснення комунікації та обміну поглядами. Різноманітність інформації в Інтернеті про різні культури і цінності дозволяє людині, залишаючись носієм своєї культури, подавати її іншим людям, і у свою чергу, знайомитися з іншими культурами та відчувати їхній вплив (Культурное и языковое разнообразие в информационном обществе. – СПб: ЮНЕСКО, 2004. – С.11).

Проте тут виникає мовна проблема, адже ознайомитися з досягненнями різних культур можна лише через вивчення домінуючих у світі мов. З одного боку, це сприяє через вивчення інших мов опановувати культуру відповідних народів, але, з другого боку, може привести до руйнування культурного і мовного різноманіття та прискорити зникнення мов, звичаїв і традицій. Тому ЮНЕСКО розглядає як одне з найважливіших завдань інформаційної епохи необхідність «знайти баланс між захистом етнічних і економічних прав авторів та збереженням суспільного доступу до літературних творів, наукових і художніх праць, а також до послуг у галузі культури» (Там само).

Розширення інформаційного простору в ХХІ столітті не для всіх народів, а тим більше не для бідної їх частини, виступає джерелом отримання культурної інформації. Вільний рух інформації, виробництво інформації та інформаційних послуг, необмежений доступ до інформаційних джерел в інформаційну епоху можливі лише у високо розвинутих у технічному та технологічному відношеннях суспільствах, які можуть дозволити собі значні фінансові витрати на впровадження новітніх технологій.

І все ж таки «світове суспільство – це *спів-буття* світу в комунікації», яка розширюється й поглиблюється, не зважаючи на всі складнощі та проблеми, які несе із собою інформаційна революція. Зважаючи на об'єктивність цього процесу, ЮНЕСКО ставить перед собою мету: «сприяти розповсюдженню ідей про необхідність додержання балансу інтересів та рівноправ'я в інформаційному суспільстві, про те, що свободний доступ до інформації та збереження мовної і культурної різноманітності є, перш за все,

політичним вибором, а також про те, що такий вибір є єдино можливим вибором освіченого суспільства». Це виступає й умовою збереження стабільності у світі. Надзвичайно важливо для будь-якого народу і його культури не опинитися на узбіччі інформаційної епохи!